

MUNI

Středověké „lifehacky“ proti moru

Běž pryč s těma blechama.

DEN LATINY

19. 11. 2025

Dana Stehlíková

Příčiny moru

14. století

- vlhký, dusný, vzduch, vzduch v blízkosti bažin, stojatých vod, hnojišť, jakékoli smradlavé výpary
- zkažené jídlo
- mrtvá zvířata, mrtvoly lidí
- konstelace hvězd
- zemětřesení
- špatné složení šťáv v těle

- hledají se viníci

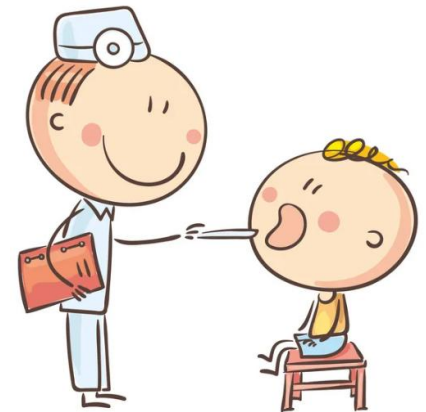
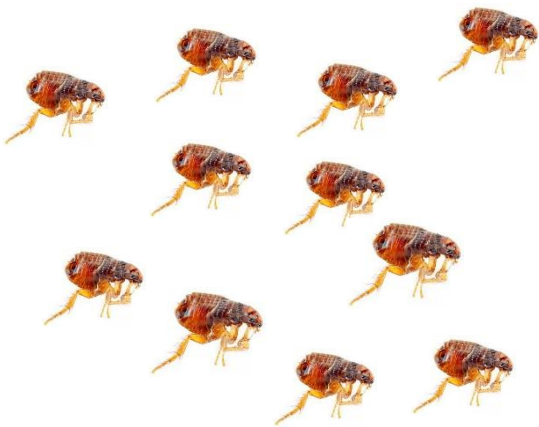
dnes

- bakterie *Yersinia pestis*, objevena 1894, přenáší se kousnutím blechy, převážně krysí
- nakažená blecha žije asi třicet dní
- zimní odpočinek u blech při teplotě méně než 10 stupňů (v zimě pomalejší šíření)

Příznaky již po dvou dnech

- dýmějový mor: zduření mízních uzlin – boule v podpaží a tříslech (tzv. bubony), plné hnisu, tmavé fleky na kůži, vysoká horečka
- plicní mor: kašel s hlenem a krví, dušnost, bolest na hrudník, vysoká horečka (člověk se může kapénkami nakazit od člověka)

Mor ve středověké Evropě

- černá smrt v Evropě 1347–1351 († 20–25 mil. lidí), poté opakovaně do 18. století
- první výskyt této vlny ve Střední Asii cca 1330 (Střední Asie → Blízký Východ → Itálie)

Kaffa

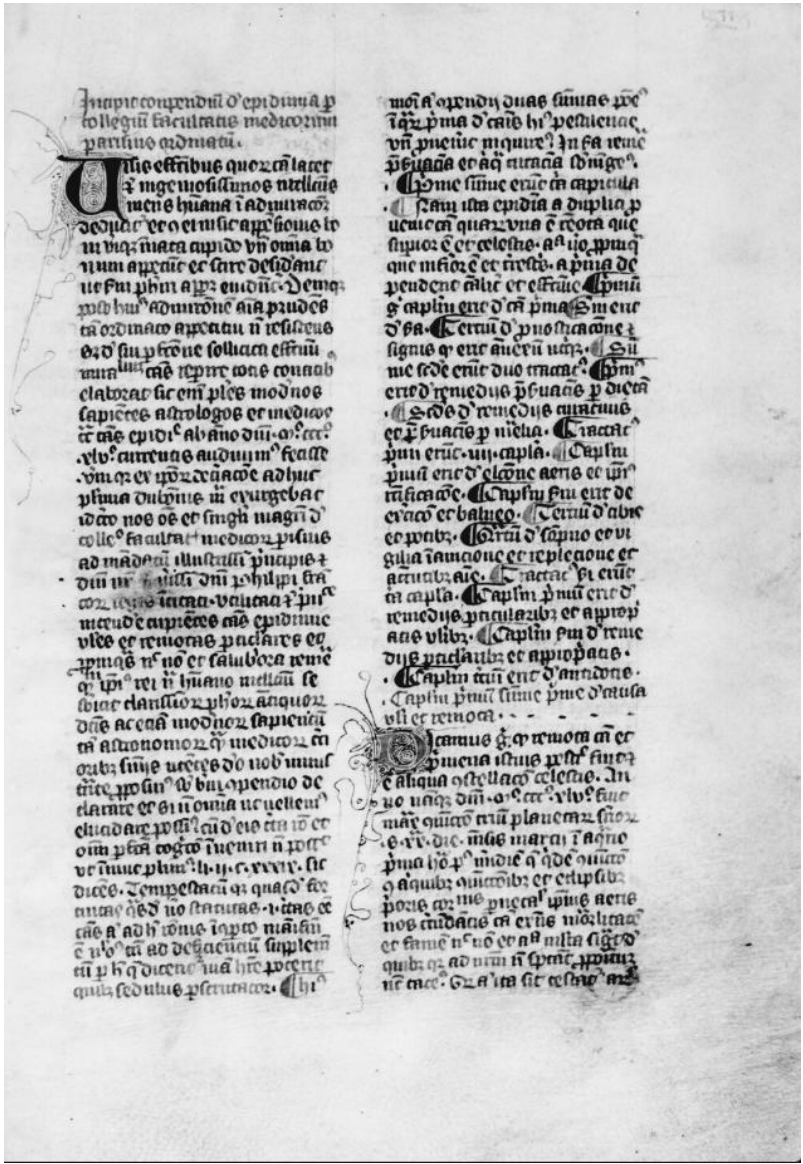
Janov

Reakce tehdejších odborníků

- 1348: Dobrozdání pařížských mistrů
(*Compendium de epidimia per collegium facultatis medicorum Parisius ordinatum*)
na žádost Filipa VI. z Valois
- z jejich stanoviska vychází většina pozdějších morových traktátů (mají různou úroveň zpracování)

Paříž

Prevence v prostředí

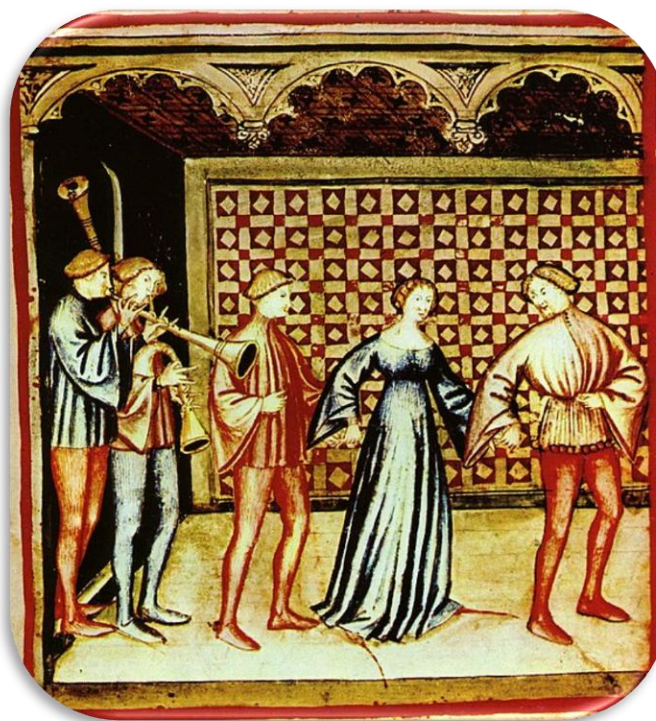
Útěk jinam, náprava vzduchu vůněmi a vykuřováním (např. pelyněk, jalovec, bobkový list), kouř se má i vdechovat nosem a ústy, nosit u sebe voňavé jablíčko (schránka plněná vonnou směsí), čichat k houbě namočené v octě

Prevence psychická

LIFEHACK

veselá mysl, zbavit se strachu z morové nákazy,
ignorovat zprávy o smrti, scházet se doma se zdravými
přáteli

Prevence pomocí jídla a léků

ocet, hned po ránu topinka namočená v octu, lískový oříšek s routou, několik plodů jalovce, ptáček pečený s octem či dobrým vínem, pro chudé chléb se sýrem a česnek; před spaním „morové pilulky“ (1x–2x týdně v počtu 5 nebo 7; 2x–3x týdně v počtu 3 nebo 5)

Prevence v dalších oblastech životosprávy

projímadla, případně klystýry alespoň jednou měsíčně (uvolní se hnilobné látky a plyny), zákaz sexu, zákaz návštěvy veřejných lázní, případně se nekoupat vůbec, pouštění krve

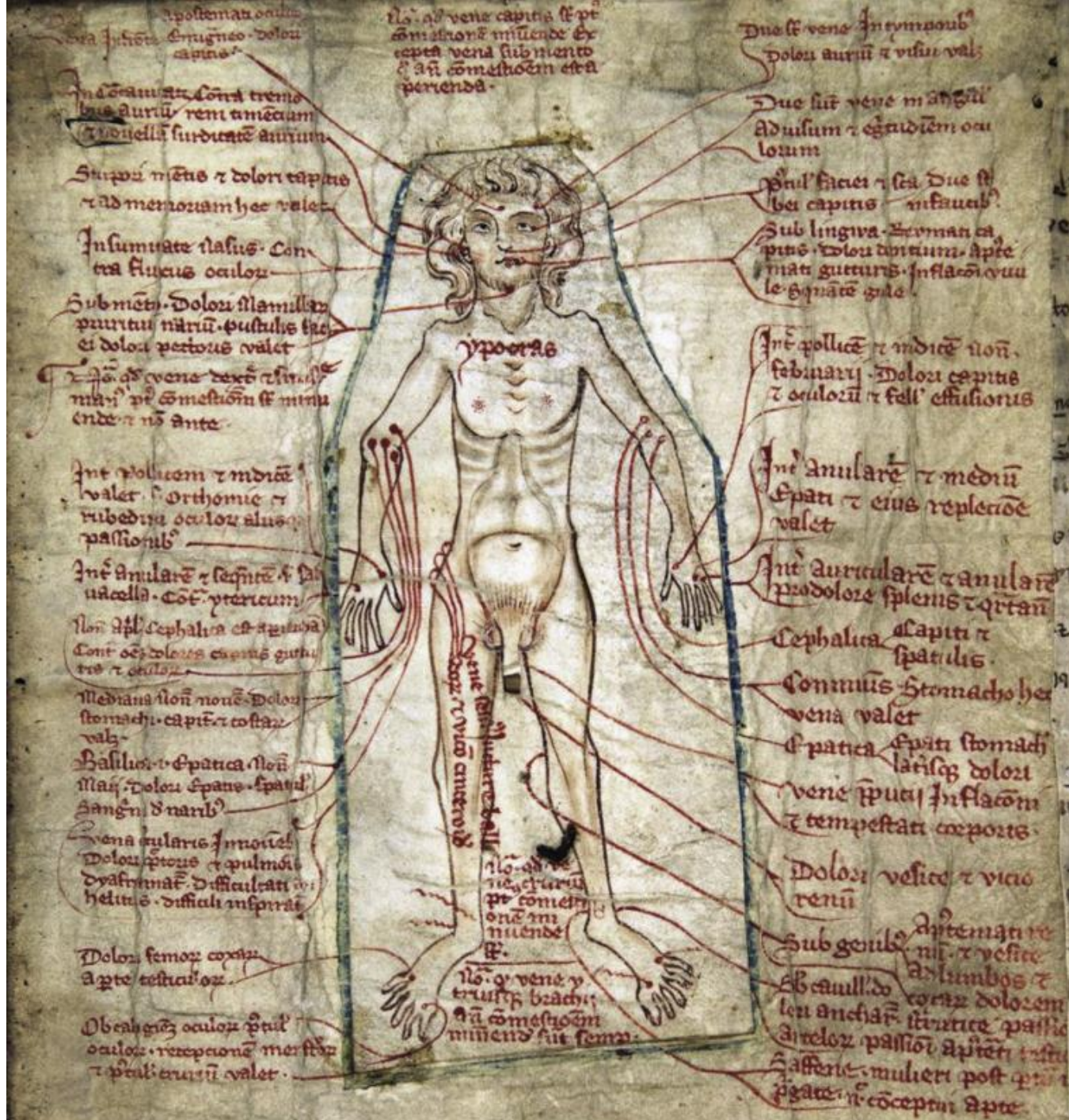

Terapie po vypuknutí nemoci

- pouštění žilou co nejdříve (maximálně do 20 hodin)
- přesné časové plány minuce dle doby, kdy se objeví první hlíza
- přesné návody, z kterých míst se pouští žilou dle místa výskytu hlízy
- pocení za každou cenu (láhev teplé vody)
- velký dryák (*tyriaca magna*)

British Library, Add MS 42130, f. 61r
(2. pol. 14. stol.)

Teoretické zázemí

- chápání moru bylo založeno na starých textech o epidemiích jiného původu s podobnými příznaky (Hippokratés, Galénos, Avicenna)
- *pestis, pestilencia*
- autority zůstávají vzorem i v novověku, hledají se u nich argumenty v nových teoretických debatách

Teoretické zázemí

– nauka o „pórech“

Je ještě celej řídkej,
smrad'och malej...

– uvedené návody
platí i za 200 let

Děda má
fakt hustý
tělo!!!

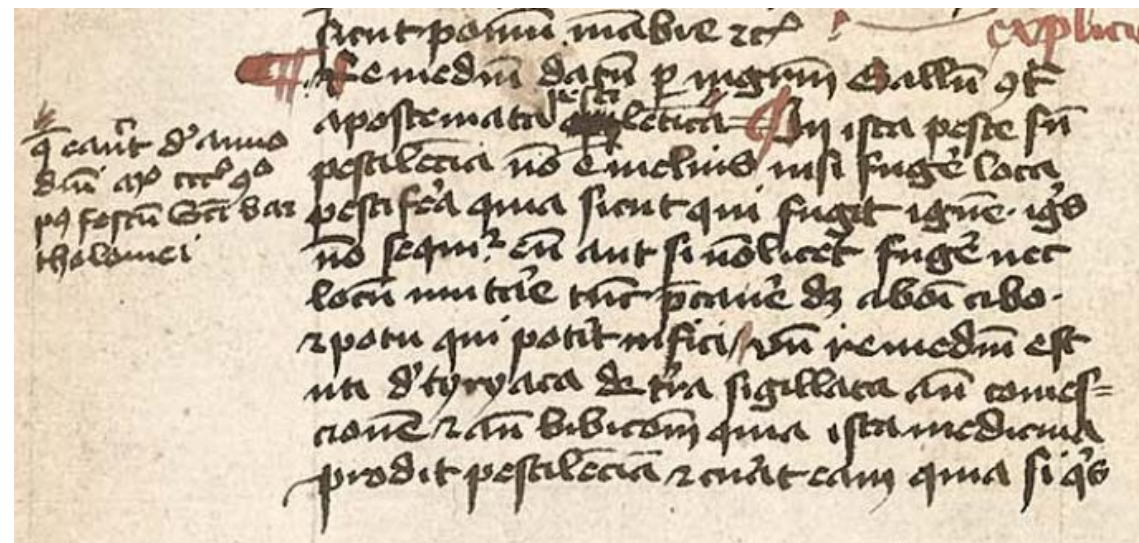
Křišť'an z Prachatic

- dochovaný zápis z přednášky o moru z roku 1390
- vyhnanství, vlastní spis o moru
- mor jako příčina smrti r. 1439

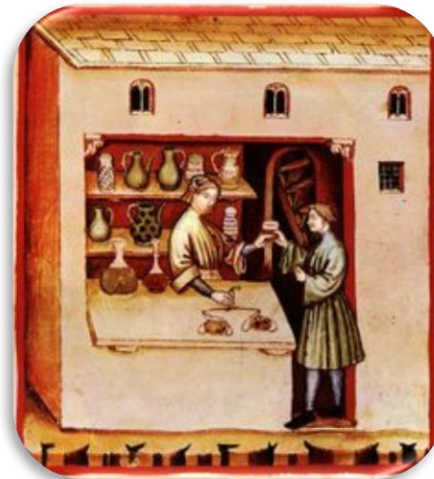
Morové návody z výuky na pražské univerzitě roku 1390

„Během tohoto moru **není nic lepšího, než utéct ze zamořených míst**, protože je to stejné, jako když prcháme před ohněm – oheň nás pronásledovat nebude. Jestliže není možné utéct či změnit místo, je třeba se **vyvarovat jakéhokoli jídla a pití, které by mohlo být nakažené...**“

Morové návody z výuky na pražské univerzitě roku 1390

„...Je třeba užívat **dryáku z červené hlínky** před jídlem a pitím, protože tento lék odhalí přítomnost moru v těle a léčí ho. Pokud si někdo totiž vezme tento lék v množství odpovídajícím velikosti jednoho lískového ořechu a potom pozře nakažené jídlo, ihned ho to donutí zvracet...“

Morové návody z výuky na pražské univerzitě roku 1390

„...Potom je třeba požit **velký dryák** v množství jedné drachmy či méně, a to s odvarem z routy, šalvěje, hořce, podražce, kopytníku, bobkového listu, mochny a drnavce. Tento odvar se připravuje z dobrého vína...“

Morové návody z výuky na pražské univerzitě roku 1390

„...Dále pomáhá ochránit před morem tento lék: 20 velkých ořechů, 15 fíků, hrst routy, 2,5 ž hořcového kořene, 1 ž podražce, sůl v množství jednoho ořechu, dostatek medu...“

80 Pro praeservacione a veneno tempore pestilenciae
et propter timorem intoxicacionis sumatur de mane ante cibum
et sero ante introitum lecti istud Receptum: Recipe salis ℥
semis aut paulo plus, rutae pulverisatae siccae ℥j, nucum mun-
darum et siccarum ℥iiij, ficuum siccarum et pingwium ℥viij,
85 contundantur omnia, sicut oportet, et mistis simul in mortario
cum pistello et usui reservetur; dosis est ℥ semis usque ad
[ad] ℥iiij.

℥.j. 1 unce

℥.j. 1 drachma (kvintlík)

Na ochranu před jedem v době moru a kvůli strachu z nákazy si vezmi ráno
na lačno a večer před spaním tento recept:

0,5 unce soli

1 unce prášku z routy

4 unce čistých a suchých ořechů

8 uncí sušených a dužnatých fíků

Vše se rozdrťí v hmoždíři a uchová se k užívání. Dávka je od poloviny unce
do tří uncí.

Kód zdravotní pojišťovny	RECEPT		poř. č.
Příjmení a jméno			
Číslo pojištěnce			f.
Bydliště (adresa)			
I C P I - hradi ZP C - spoluúčast pacienta, P - hradi pacient.	Rp.	Sk. Kód	cena
	0,5 unce soli 1 unce prášku z routy 4 unce čistých a suchých ořechů 8 uncí sušených a dužnatých fíků		
		Sk. Kód	
Dne:			
razítko zdrav. zařízení, jmenovka a podpis lékaře		Připravil:	Vydal:

Bez data vystavení, razítka smluvního zařízení, jmenovky a podpisu lékaře recept neplatí!

Jednotky používané v lékárnách

- 1 libra (= 420 g) = 12 uncí
- 1 unce = 2 loty
- 1 lot = 4 kvintlíky (drachmy)

Děkuji za pozornost

Rudolf von Elms, Toggenburg Bible, 1411, MS 78 E1, La peste nera, Staatliche Museen Berlin